

ли Турска и Балкан у XIX веку), као и у постојећој литератури, путописима и неким ранијим етнолошким студијама. Потенцирана је веза између Срба и Руса, што је често бојило и чланке пољских аутора у складу са њиховим ставовима према Русији.

На крају књиге налазе се и избор од тридесет три илустрације из пољске штампе везаних за Балканске ратове, које су објављене у периоду од 1912. до 1914. године. Бројне фотографије и слике из колекције могу нам делом дочарати како су тадашњи Пољаци видели људе и догађаје са ових простора. На жалост, књига нема резиме ни на једном страном језику, тако да је могућност њеног коришћења за оне који не познају пољски језик прилично лимитирана. Ипак, и поред наведеног, можемо закључити да се ради о делу вредном пажње, како за домаћу, тако и за ширу европску научну јавност.

Др Бојан СИМИЋ

Миле Бјелајац, Гордана Кривокапић-Јовић,
Прилози из научне критике – Српска историографија и свет,
Београд, 2011, стр. 412

Југословенски и српски историчар Бранко Петрановић упозоравао је почетком фебруара 1993. српску јавност на негативне последице неустостављања демократског режима у Србији и Савезној Републици Југославији. Према његовим речима, Срби су ризиковали да политиком разрачунавања са другим југословенским народима и неустостављањем демократског режима почетком деведесетих себе и своју државу доведу у сукоб са већином европских држава и Сједињеним Америчким Државама, да уђу у једно стање константног рата, а државу и њене грађане претворе у сталан војнички логор, трошећи велику снагу на скоро узалудну борбу са најмоћнијим западним државама око питања која су падом Берлинског зида већ увелико била решена. Сатанизација српског народа у свету кроз најмоћније западне медије, почев од 1991, била је у јеку, тако да се Срби, према мишљењу Бранка Петрановића, нису могли ничему добром надати у временима која су долазила.¹

На жалост, његове стрепње скоро су се потпуно испуниле. Срби су до 2000. прошли кроз разноврне изолације (економске, културне, политичке), да би напослетку ратовали против најмоћнијих западних држава на свету и изгубили рат, задржавајући де јуре суверенитет над делом територије због које су ратовали – Косову и Метохији. Југословенска криза и ратови из ње произишли утицали су не само на Србе и југословенске народе, него и на европске и ваневропске државе, у зависности од њихових већих или мањих интереса везаних за решавање поменуте кризе. У тих десет година, од 1990. до 2000, српски народ и све оно што је он стварао и развијао кроз дотадашњу историју, нашло се егзистенцијално угрожено, почев од система вредности, привреде, просвете, науке. Ова искушења није могла избећи ни историјска наука, будући да је криза „несумњиво осакатила интеракцију српске и светске историографије“, што је потакло историчаре Милета Бјелајца и Гордану

¹ Бранко Петрановић, *Југословенско искуство српске националне интеграције*, Београд 1993, 137–139, 160–165.

Кривокапић-Јовић да наведену проблематику око историјске методологије обраде у књизи *Прилози из научне критике – Српска историографија и свет* издатај у Београду 2011.

Миле Бјелајац и Гордана Кривокапић-Јовић делују као научни радници у оквиру Института за новију историју Србије. Виши научни сарадник др Гордана Кривокапић-Јовић проучава историју политичких странака у Југославији, Срба у Хрватској и југословенско-француских односа. Међу њеним многобројним стручним радовима нарочито се издвајају два: *Српска народна самостална странка 1903–1914*. и *Оклоп без витеза. О социјалним основама и организационој структури Народне радикалне странке у Краљевини СХС (1918–1929)*. Њен колега, научни саветник др Миле Бјелајац, истражује улогу војног чиниоца у југословенској држави и методолошку проблематику писања историје Југославије, закључно са жалосним свршетком ове државе. Између осталих препознатљив је у научном свету по радовима *Војска краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918–1921*, *Војска краљевине СХС/Југославије 1922–1935*, *Југословенско искуство с мултиетничком армијом 1918–1991*, *Дипломатија и војска. Србија и Југославија 1901–1999*. и многим другим.

Дело *Прилози из научне критике – Српска историографија и свет* састоји се од садржаја, увода и седам већих целина: *Проблеми писања историје Југославије*, *Трендови ревизије*, *Замке методологије*, *Историографија о грађанском рату*, *Инструментализација новије историје Косова*, *Супротности у виђењу улоге војног фактора*, *Писање историје Срба у Хрватској*. Свака целина садржи три-четири мања насловљена поглавља, у оквиру којих су неретко распоређена још два-три мања потпоглавља, која нису побројана у садржају књиге. На пример, у склопу целине *Проблеми писања историје Југославије*, у поглављу *Између старе и нове ортодоксије* налазе се потпоглавља *У сенци наметања нове ортодоксије*, *Специфичности на простору некадашње Југославије*, *Ревизионистичка историографија о стварању југословенске државе 1918*, *Где се стало крајем осамдесетих година*. Према речима оба аутора, дело *Прилози из научне критике – Српска историографија и свет* представља одабир радова–расправа како би се унеколико сагледала „интеракција струке са ових простора и оне из света“.

Аутори су у делу обрадили, између осталог, бројне проблеме који се тичу писања и тумачења историје југословенске државе и улоге српског народа у њеном оснивању, трајању и свршетку. Констатујући да „смо (данас) сведоци различитог приступа писању историје Југославије како на простору земаља наследница, тако и у свету“, указали су на чињеницу да је нестало државе о чијој прошлости „ни за њеног трајања нису написане целовите и продубљене историје“, нити разрешене бројне контроверзе. Услед многобројних интереса, локалних и глобалних, ствара се нова ортодоксија, према мишљењу аутора ништа мање оригинална од оне која се стварала на „овом тлу“ после Другог светског рата. У писању историје Југославије не се ради само о политичким препрекама, већ и културним и психолошким, а препреке су и у коришћењу „респектабилних извора“. Међународни суд за ратне злочине у бившој Југославији прикупио је велику количину драгоцених извора првог реда, од чега је само нешто приступачно стручној јавности.

У писању о југословенској кризи, рату, Слободану Милошевићу или косовском проблему постоје очите контроверзе у књигама аутора који су „незаобилазни у свим библиографијама“. Аутори су учили да се међу истраживачима ових проблема читује подела какву је поставио Роберт Хајден, професор са универзитета у Питсбургу, у Сједињеним Америчким Државама. Насупрот истраживачима који су настојали, и настоје, да буду више научници а мање „пристрасни саучесници драме“ (Џон Лемпи, Џон Олкок, Ендру Вахтел, Стеван Павловић, Дејан Јовић), стоје они (Ноел Малколм, Сабрина Рамет, Џејмс Гау, Матијаж Клеменчић) који имају „свог фаворита на терену драме“. И док Марија Тодорова, Весна Голдсворти, Џон Лемпи, Денисон Русинов, Гејл Стоукс, Сара Кент критикују површност, предубеђења, симплификоване теорије-моделе (дубока мржња од давнина; изгубљени рај због злих лидер-елита; сукоб различитих култура), дотле Миранда Викерс, Ноел Малколм, Тим Џуда, Гримере Жакињон, Сабрина Рамет, Холм Зундхаузен прошлост прерађују како би се ускладила са новим савременим предрасудама. На пример, доследно избегавају шири контекст деловања српске и југословенске државе на простору Косова и Метохије и у приграничним деловима Албаније, олако баратају пропагандним меморандумима које шаље албански Косовски комитет, не узимајући у обзир и изворе друге провенијенције. Тако, према мишљењу Милета Бјелајца и Гордане Кривокапић-Јовић, немачки историчар Холм Зундхаузен прикрива значај српског удела у пробоју Солунског фронта, испадању Бугарске из рата и истеривању Немаца из Србије, а српске трупе помиње тек када „после ослобођења Београда 1. новембра“ настављају да „надиру на хабзбуршку територију“.

Аутори напомињу да су за разумевање југословенства били и остали важни „шири оквири његовог егзистирања“. Главни чиноци југословенске историје кроз више векова (XV – почетак XX) били су исти: Хабзбуршка монархија, Османско царство, Римокатоличка црква и царска Русија. Југословенски простор и људи на њему вековима су се налазили између двају освајачких царстава, Хабзбуршког и Османског, која су кроз градове и утврђења настојала да њима управљају. Према мишљењу Милета Бјелајца и Гордане Кривокапић-Јовић, рађање „југословенске урбане елите“ највише је допринело нарастању набоја и емоција из којих ће се „искристалисати југословенство“, будући да је историја југословенства, између осталог, и историја једне сложене емоције значајно подстакнуте наслеђем стране доминације на југословенским просторима.

Наводећи изворе за проучавање нестанка југословенске државе и указујући на шири контекст, многобројне чиниоце и сву сложеност писања историје ове државе и њених народа, аутори су, између осталих, приказали мемоаре Момира Булатовића, председника Црне Горе, премијера Савезне Републике Југославије и делегата на преговорима у Дејтону 1995, и Добрице Ћосића, председника Савезне Републике Југославије, књижевника и политичког мислиоца. Издвојили су део мемоара Момира Булатовића у коме је Слободан Милошевић у Дејтону, у жељи да успостави добре односе са САД, пружио америчком државном секретару Ворену Кристоферу лист хатије да на њему напише услове у том смеру. Одговорено му је да нема посебних услова који ће им бити задани, већ морају бити спремни да на „сваком мјесту и сваким поводом“ ураде оно што се од њих буде очекивало. С друге стране, аутори су приказали део мемоарског списка Добрице Ћосића, када се

књижевник заједно са Милорадом Пуповцем залагао да Срби у Хрватској добију политичку аутономију сличну Аланду у Финској. Сматрао је да би таквом аутономијом Срби сачували своје етничке просторе, национална права и идентитет, али је „Милошевић свагда игнорисао...предлоге“.

Наведени примери су само део проблемских места која аутори књиге *Прилози из научне критике – Српска историографија и свет* отварају. Сагледавајући проблеме писања историје југословенске државе, проблеме историографије и историјске методологије, трендове ревизије у историјској науци, указали су на велику важност познавања домаћих и страних извора и литературе у циљу објективнијег тумачења протеклих догађаја и процеса. На тај начин знатно би била унапређена историографија југословенског питања, југословенских народа и нестанка југословенске државе.

Александар ЛУКИЋ